

-0-

introducció

Els humans ens posem d'acord en poques coses, però n'hi ha algunes que pel seu valor intrínsec aconseguen el consens de gairebé tothom.

És possible que si ens preguntessin si ens agradaria viure en un món just, bondadós, ètic, respectuós, orientat al benestar, sostenible i compassiu contestéssim que sí prescindint de la nostra raça, gènere, religió i geografia. Hi ha realitats que ho transcendeixen tot.

Així doncs, com és possible que una realitat desitjada per tants estigui sent tant difícil d'assolir? La resposta és clara, pot ser possible perquè no n'hi ha prou en desitjar un món així, cal educar perquè esdevingui.

En aquest assaig em proposo unir la idea de l'educació que desitgem amb la idea del món que desitgem. És a dir, em proposo fer ressonar el propòsit de l'educació amb el propòsit d'aquest món que molts imaginem com a "bo".

Encara que la idea de canviar el món ens pugui semblar agosarada o irreal, és una cosa que fem tots els humans constantment a través de la nostra capacitat per prendre decisions. En el procés de decidir projectem el futur, planifiquem i avancem conseqüències i és precisament d'aquesta manera com literalment canviem les nostres vides i les dels altres, o el que és el mateix, canviem el món a cada segon.

Tenint en compte doncs que canviem el món cada dia, per què no orientar aquests canvis cap a aquest món que

desitgem fent que aquest sigui el propòsit real del nostre sistema educatiu?

L'objectiu en aquest cas seria educar als alumnes perquè, a més d'aprendre coses i aprendre a fer coses, fossin capaços de prendre decisions tant justes, bondadoses, ètiques, respectuoses, sostenibles i compassives com el món que tots desitgem. Un sistema educatiu que contribuís al desenvolupament d'éssers humans "bons lliures".

En aquest procés de transformació del paradigma educatiu jo proposo l'educació emocional com a motor del canvi ja que aquest constructe pedagògic, introduït ja dins el nostre imaginari educatiu, s'ocupa dels aspectes que ens permeten esdevenir "bons lliures" a més d'orientar-nos al benestar. Ho fa perquè l'educació emocional és una eina de desenvolupament humà i el desenvolupament humà és el camí per arribar a aquests canvis de paradigma.

Exposo en el capítol primer el plantejament del canvi de paradigma educatiu. En el segon capítol reflexiono sobre els motius pels quals el moment actual reuneix les condicions necessàries per posar en marxa el canvi educatiu. En el capítol tercer justifico de quina manera l'Educació Emocional pot esdevenir el motor d'aquest canvi. En el capítol quart imagino de què s'hauria d'ocupar el nostre sistema educatiu per dotar-lo de coherència amb el nou propòsit. En el capítol cinquè desenvolupo de manera resumida el constructe pedagògic de l'Educació Emocional per a tots aquells que no hi estiguin familiaritzats. I finalment, en el capítol sisè escullo el món en el que crec.

-1-

Quina educació volem?

“No ens hem de preguntar què podem fer a l’escola donades les circumstàncies
Hem de preguntar-nos *què volem fer* i després crear les circumstàncies perquè *allò que volem* esdevingui”

No se ni on ni quan vaig llegir aquesta inspiradora frase, la qual cosa m’entristeix perquè en desconec l’autor o autora. El que sí sé és que em va segrestar. Clar! i si la solució en sí no es trobés en el com? i si la solució estigués en el què? És a dir, en l’objectiu i propòsit final de l’educació?

No és que el “com” no sigui important, ho és, i molt, però el com podrà ser verdaderament significatiu si serveix a un “què” verdaderament significatiu.

Si analitzem el nostre sistema educatiu¹ podem extreure’n el seu propòsit. Només cal que ens fixem en el

1 Quan analitzo el sistema educatiu, no és amb intenció de menysprear-lo. Ben al contrari, jo estimo i admiro profundament un sistema educatiu on cada dia milers de docents posen al servei dels seus alumnes i de la societat tot el que són per fer-nos créixer i avançar. No crec que puguem canviar ni transformar res bé, si no ho fem des de l’amor i ens apartem de la por, la frustració i la impotència.

Per mi els sistema educatiu són els milers i milers de docents, mestres, educadores i educadors de mitja pensió, del món del lleure, de les activitats extraescolars. Són tots els nens i nenes, infants, joves i adults que el formen, verdader motor i font d’inspiració constant per a qualsevol que així ho vulgui veure. Per mi el sistema educatiu són les famílies d’aquests nens i totes les persones del personal d’administració i serveis de les escoles, elements tant invisibles com imprescindibles.

nombre d'hores i recursos destinats a cada cosa i en cada etapa. Després de fer-ho l'objectiu es rebel·la amb claredat: Aconseguir que els alumnes aprenguin més i millor una sèrie de coneixements². Per assolir aquest propòsit, destinem una enorme quantitat de recursos i temps: Busquem noves maneres d'ensenyar, d'aprendre i de motivar. Incorporem les tecnologies, busquem la qualitat a través de glamurosos certificats ISO, ensenyem i avaluem per competències, apostem per escoles multilingües, convidem les neurociències a l'escola en la recerca de l'eficiència dels processos d'aprenentatge i memòria, provem l'aprenentatge per projectes, els intercanvis, canviem l'estructura, la funció i inclús l'arquitectura d'aules i edificis sencers...

Tot això és excel·lent, oportú i lloable però... Principalment al servei de què està tot aquest espectacular desplegament de recursos i metodologies? Al servei de l'assoliment d'una sèrie de coneixements i processos que finalment ens condueixen a la tant desitjada i anhelada frase amb la que moltes escoles es presenten al món: *"El 97% dels nostres alumnes aproven la selectivitat"*.

Aquests coneixements són importantíssims i valuosos igual que també ho és aprovar la selectivitat. Els coneixements ens expandeixen i el que és més important és a través d'ells que interpretem el món. Però,

2 Sóc coneixedora, perquè en formo part, que el sistema educatiu, sobretot a les etapes d'infantil i de primària, contempla altres objectius a part d'aquest. Objectius que tenen a veure no només amb tenir coneixements i actuar-los sinó també en "ser". La meva intenció no és obviar-los però si posar de manifest el que per mi a dia d'avui és la pedra angular de la nostra educació: la transmissió de coneixements.

contribueixen per si sols al món que tots desitgem? Just, bondadós, ètic, valent, sostenible, compassiu, honest³... Malauradament no, o si més no, no per si sols.

Pregunta-li a un alumne a què va a l'escola i sabràs el propòsit del seu sistema educatiu. Si ho fem actualment ens contestarà més o menys que va a l'escola a aprendre coses i a aprendre a fer coses... "*Aprenç català, castellà, mates, la història i la geografia, les ciències naturals...*" Difícilment en la seva resposta inclourà res que tingui a veure amb el món que desitgem tot i que a les seves mans roman la possibilitat de crear-lo.

Sabem que tots aquests coneixements, tot i l'innegable valor que tenen, no contribueixen per si sols al món que desitgem. A partir d'aquí la pregunta es fa per si sola: I què pot contribuir doncs de manera significativa i directa a un món més just, bondadós, ètic, respectuós, orientat al benestar, sostenible, compassiu, honest...

3 Atrevir-se a plantejar el món que "tots desitgem", com a quelcom compartit per tots, pot semblar agosarat, igual que atrevir-se a caracteritzar-lo com a bondadós just, ètic, sostenible, compassiu... Darrera aquest plantejament hi ha una profunda reflexió que parteix de la rigorosa recerca que l'any 2004 Seligman i Peterson van presentar al món. La recerca tenia per objecte recollir les fortalezes universals. Aquelles virtuts que les cultures d'arreu del món consideren desitjables, tot allò que en l'ésser humà té valor. Els resultats de la recerca van concloure en 24 fortalezes universals agrupades en 6 virtuts generals. Aquestes característiques, en tant que universals poden considerar-se inherents a la nostra espècie. Tenim predisposició a expressar-les pel sol fet de ser humans. D'aquest enfocament surt el que jo plantejo com el món que desitgem i les seves característiques. Des del meu punt de vista, l'expressió de l'ésser humà que l'univers sencer desitja i valora, donaria lloc a un món desitjat per tots.

Responent a la pregunta no només estem reflexionant sobre el món que desitgem, estem orientant el que segons el meu punt de vista podria ser el propòsit i objectiu final de la nostra educació. Estem contestant a la pregunta “què volem fer”.

Jo m'arrisco a plantejar com a propòsit del sistema educatiu educar a alumnes que a més d'aprendre coses i aprendre a fer coses siguin capaços de prendre decisions tant justes, tant bondadoses, tant ètiques, tant respectuoses, tant sostenibles, tant compassives, i tant honestes com el món que desitgem. És a dir un sistema educatiu que contribueixi al desenvolupament d'éssers humans “bons lliures”.

Com a éssers humans determinem constantment el nostre futur, el dels altres i el de la terra a través de la presa de dedicions. En conseqüència educar bé aquesta funció executiva, la més preuada i transcendent de totes les que posseïx l'ésser humà, contribuiria directament i de manera significativa a aquest món tant desitjat per tots.

La llibertat per prendre decisions ens defineix com a espècie. En el procés de decidir projectem al futur, planifiquem i avancem conseqüències. I és d'aquesta manera com literalment canviem el món a cada segon. El repte doncs, és convertir tot això en el propòsit final de la nostra educació. O el que és el mateix, convertir el “*què volem fer*” en que tots plegats estiguem en disposició d'exercici la nostra llibertat de manera honesta, responsable, bondadosa, justa...

D'aquesta manera estariem unint la idea de l'educació que desitgem amb la idea del món que desitgem. Estariem dotant l'educació d'un propòsit que ens

transcendria, que aniria més enllà de cada un de nosaltres.

Aleshores quan preguntéssim a un alumne: I tu a què vas a l'escola? Aquest ens podria contestar: *“Vaig a aprendre a ser un “bon” lliure, vaig a preparar-me perquè el meu esdevenir s’orienti a bons objectius i propòsits, coherents amb els del món que tots desitgem. Vaig a fer-me responsable de les meves decisions i a procurar que aquestes no em perjudiquin a mi, ni als altres ni a la terra”*⁴

I els coneixements? I la selectivitat???? Podríem preguntar-li

“Si, si!” ens diria ell, *“la selectivitat i tots els coneixements també són molt importants, de fet no ho són menys... però jo estudio en un sistema educatiu en el que tot això està al servei d’un propòsit superior”*

Aquest assaig pretén, una vegada decidit el “què volem fer”, reflexionar sobre el fet de “crear les circumstàncies que ens ho han de permetre”.

L’educació emocional, conjuntament amb altres mitjans de desenvolupament humà, ja introduïda en el nostre imaginari educatiu i treballada per nombroses escoles pot esdevenir el motor d’aquestes circumstàncies que ens han de permetre el canvi cap a una educació en coherència amb el món que desitgem.

4 Separo “per mi, pels altres i per la terra” perquè vivim en un món que encara ho separa tot i que sabem que el més mínim perjudici per un únic ésser humà perjudica la humanitat sencera i a la seva terra. Quan la física quàntica es tenyeixi d’humanisme i l’humanisme de física quàntica podrem veure-ho, comprendre-ho i aleshores decidir si ens en fem responsables. L’altre opció és decidir-ho ja i no perdre tant de temps.

Per què ara?

No crec que hi hagi millor moment per plantejar-nos un canvi que el presentl. Actualment tenim accés a un conjunt de coneixements, “pel que sabem”, i a un conjunt de recursos, “pel que tenim”, que doten el nostre present de les característiques necessàries per revolucionar l’educació.

2.1- Pel que sabem:

l'ésser humà “bon lliure” és educable

Avui sabem que l'ésser humà és un esdevenir⁵ constant. De fet aquest és l'estat propi de qualsevol de nosaltres, esdevenir de manera constant i dinàmica en tot moment i a qualsevol edat. Sabem⁶ que l'ésser humà té el cervell plàstic. Dit d'una altra manera, sabem que l'estat propi del cervell humà, la neuroplasticitat, ens permet adaptar-nos a situacions canviants, aprendre, memoritzar i transformar-nos en tot moment. Ens permet, arribar a ser, convertir-nos, passar d'un estat a l'altre...

Cada vegada que estem davant d'un estímul, un nombre determinat de neurones (moltíssimes) s'activen a l'unison, establint-se entre elles una relació duradora, una

5 Esdevenir: Arribar a ser, convertir-se. Passar d'un estat a l'altre, adquirir un nou estat, una nova qualitat, un nou caràcter.

6 Tots els processos que succeeixen al cervell són d'extrema complexitat i difícilment relatables de manera didàctica sense simplificar-los i orientar-los amb un fil conductor. Aquesta ha sigut la intenció a l'hora d'abordar el concepte de la neuroplasticitat i sempre amb la intenció de no faltar a la veritat.

organització nova, un cablejat que les converteix en xarxes neuronals.

Una xarxa neuronal és doncs un cablejat nou que uneix a totes les neurones que s'activen de manera sincrònica davant d'un mateix estímul. Tota realitat heretada, percebuda, viscuda, apresada, coneguda, imaginada... està cartografiada en el nostre cervell en forma de xarxes neuronals. Aquestes xarxes i per tant la realitat que representen és dinàmica i canviant ja que així és l'entorn en el que ens desenvolupem.

Cada vivència per la que passem (pensament, emoció, comportament...) provoca un recablejat nou o en reforça de ja existents de manera que, tal i com apunta Magistretti(2007), podem dir que no utilitzem mai el mateix cervell dues vegades per la capacitat d'aquest d'aprendre i transformar la seva estructura i per tant la seva funció en tot moment.

En conseqüència, aprendre i recordar és allò que transforma el nostre cervell creant xarxes neuronals noves, expandint-ne d'existents i silenciant-ne d'altres. Així és com arribem a ser el que som. Som el que aprenem i això és el resultat de l'educació.

A l'escola amb cada estímul proposat el cervell dels alumnes recableja lleugerament la seva estructura física i en conseqüència la seva funció, i , en conseqüència, la seva manera d'estar al món.

L'ésser humà és, a través de l'educació i a partir de la seva biologia, sinònim d'infinites possibilitats i la neuroplasticitat reforça la idea que tots els nostres alumnes, igual que nosaltres mateixos, podem aprendre i millorar en qualsevol cosa⁷. Tots disposem d'un cervell

⁷ Que puguem aprendre i millorar en qualsevol cosa, no vol dir que sigui fàcil. En ocasions hi haurem de dedicar molt de temps i molt d'esforç. Sempre hi haurà xarxes neuronals més

flexible preparat per adaptar-se als canvis i amb capacitat per aprendre i millorar en qualsevol cosa que es proposi. Per tant, aquest ésser humà “bon lliure” que jo plantejo com a propòsit final del nostre sistema educatiu, és educable perquè tot⁸ en el cervell ho és.

La neuroplasticitat és el privilegi més gran que tenim ja que és allò que ens permet esdevenir en tot moment. Com tot privilegi, comporta també una gran responsabilitat. La responsabilitat d’esdevenir bé.

Aniré un pas més enllà en el meu plantejament. Si tenim un cervell que ens permet expandir en tot moment⁹,

fàcils de recablejar, debilitar i eliminar que altres, però això no impedeix que hi puguem influir a través d’estratègies diverses. De fet, això és el que es proposen cada dia els milers de mestres i docents de les nostres escoles a través de múltiples estímuls i estratègies degudament programats i temporitzats.

8 Tot i que gran part de les sinapsis són plàstiques i esdevenen, s’expandeixen, es debiliten i desapareixen en funció de l’ús, hi ha sinapsis determinades genèticament. No tot el nostre cervell és igual de plàstic. Hi ha estructures que no interessa que ho siguin, sobretot aquelles que recolzen conductes d’alt valor biològic. Per aquest motiu el “tot és educable”, requereix d’aquest matís.

9 Tot i que sembla ser que a partir de les edats més avançades al cervell li costa més mostrar aquesta flexibilitat tan inspiradora i plena d’oportunitats que hem explicat fins ara, podem dir que els canvis en el cervell no es produeixen en funció de l’edat, es produeixen en funció de l’ús.

En diverses regions del cervell d’un adult trobem la mateixa plasticitat que en el cervell d’un nen. Això és una grandíssima notícia, doncs significa que podem aprendre sempre, a qualsevol edat.

Totes aquelles vegades que hem fet la frase de: “*ui no... jo amb això no puc posar-m’hi ... ara ja no tinc edat...*” estem obviant que el nostre cervell si que està disposat a posar-s’hi.

com és que no és aquest el propòsit de cada un de nosaltres i per defecte el del nostre sistema educatiu? Com és que aquest petit miracle no guia les nostres vides? Com és que no entenem l'educació com el procés sense fi que és el nostre cervell? Per què no ens plantejem una educació que desenvolupi tot el que som i no només una part del que som?

I si la nostra existència ja portés de manera implícita aquest propòsit, el del desenvolupament sense fi, i la única cosa que haguéssim de fer per estar bé és ressonar-hi?

Mai hem sabut amb tanta certesa que l'ésser humà pot aprendre sempre i pot desenvolupar-se i millorar en qualsevol cosa. Ara ho sabem i és moment de posar aquest coneixement al servei de tot el que som.

2.1- Pel que tenim

Tenim el temps i els recursos necessaris pel canvi

Partint del que som i del que podríem ser em dispo de desenvolupar dues idees que recolzen el fet que ara tenim tot allò necessari per plantejar el canvi en l'educació.

Els éssers humans naixem amb una sèrie de recursos automàtics que ens permeten resoldre els problemes bàsics de la vida. Un equipament innat i automatitzat que ens permeten sobreviure: Els processos de metabolisme,

Certament ens costarà més o menys en funció de molts factors entre els quals hi ha l'edat, però sempre serà possible.

Ja tenim una excusa menys a la què recórrer per limitar-nos doncs, és l'ús i no l'edat qui determina de què està fet el nostre cervell, i per tant, com és la nostra vida.